

Widenstjerna, Thomas, 2020. *Vem väljer vem – och varför? Om betydelsen av homosexualitet och personliga kontaktnät i partiets nomineringsprocesser*. Mittuniversitetet, Fakulteten för samhällsvetenskap, doktorsavhandling 311.

Anmälan av Anders Widfeldt

När Richard Katz och Peter Mair i slutet av 1980-talet drog igång sitt stora forskningsprojekt om västeuropeiska partiorganisationer låg tonvikten på tryckta partidokument. En viktig del av datainsamlingen bestod i att gräva fram, detaljstudera och tolka verksamhetsberättelser, interna rapporter och partistadgar. Inte minst stadgarna var viktiga. I inledningskapitlet till den första publikation som kom ur projektet, den omfattande volymen ”Party Organizations. A Data Handbook”, argumenterar projektledarna Katz och Mair kraftfullt för betydelsen av ”The Official Story” i vår förståelse av partiernas inre liv. Formella partistadgar kanske inte berättar hela historien, men de tillhandahåller en viktig del av historien. Det bevisas bland annat av det faktum att det partiinterna regelverkets innehåll ofta varit föremål för uppsplitande konflikter.

Katz och Mair ville givetvis inte göra gällande att verkligheten bakom partistadgarna, ”The Real Story”, är oviktig. Argumentet var snarare att kunskap om den officiella historien är en fruktbar utgångspunkt, ”a very valuable baseline”, mot vilken skillnader i partiorganisationernas Real Story kan analyseras (Katz & Mair 1992: 8). Den officiella historien är en startpunkt, inte ett slutmål. Ett underliggande syfte med Katz och Mairs partiorganisationsprojekt var också att det skulle följas upp med mer kvalitativt inriktad forskning om vad som egentligen sker inom partierna.

Det har dock varit relativt tunnsått med sådan forskning. Kunskaperna om ”The real story” är begränsade. Det finns lysande undantag, som Katarina Barrling Hermanssons (2004) avhandling om de svenska partiernas interna kultur, Jan Teorells (1998) studie av beslutsprocesser inom Socialdemokraterna och Moderaterna och Jenny Madestams (2009; 2014) forskning om partieliter och partiledarskap. Dessa bidrag är mycket värdefulla, men har begränsningen att de i huvudsak rör sig i partiernas elitskikt. Kunskapen om vad som pågår på andra nivåer inom våra partier är fortfarande begränsad, inte minst lokalt och regionalt. Det är en brist, eftersom mycket av vad som sker i vårt samhälle påverkas av processer inom de politiska partierna på kommunal och regional nivå.

Anders Widfeldt är lektor vid University of Aberdeen.

E-post: a.widfeldt@abdn.ac.uk

Inte minst mot den bakgrunden är Thomas Widenstjernas avhandling ett viktigt bidrag. Hans studie behandlar valberedningsprocessen inom fyra partier i Västernorrlands län. Det empiriska materialet bygger på personliga intervjuer genomförda mellan december 2011 och januari 2014 med lokala och regionala valberedare, det vill säga ledamöter i partiernas valberedningar. De undersökta partierna är Moderaterna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet och vad som vid den aktuella tidpunkten fortfarande hette Folkpartiet Liberalerna. Det insamlade materialet består av sammanlagt 32 intervjuer, som täcker 53 separata uppdrag i valberedningar på kommunal och regional nivå. Tonvikten ligger på nomineringsprocesserna i de sju kommuner som ingår i Västernorrlands län, men även riksdags- och landstings/regionval berörs.

Den teoretiska utgångspunkten ställer två begrepp i centrum. Det första är homosocialitet, vilket enkelt uttryckt kan förstås som antagandet att de som väljer tar sådana som liknar dem själva. Eller, mera precist: "ett sätt att identifiera och premiera egenskaper hos kandidater som påminner om valberedarnas egna egenskaper" (s. 168). Homosocialiteten delas in i likhet, personliga egenskaper, inskolning och självreproduktion (s. 26f).

Det andra huvudbegreppet är kontaktkapital, vilket innebär att kandidater som har ett bra kontaktnät har lättare att bli valda. Widenstjernas mer preciserade definition är "valberedares bedömningar av kandidater och hur dessa påverkades av de sociala band som uppstår via personliga kontakter" (s. 168). Diskussionen om kontaktkapital är i hög grad inspirerad av Birgitta Niklassons (2005) arbete, där en mängd indelningar och distinktioner görs. Widenstjerna fokuserar dock i sitt arbete på den instrumentella och rumsliga dimensionen av kontaktkapital, vilken indelas i tid, nätverk, politisk position och auktoritet.

Detta teoretiska ramverk utmynnar i två frågeställningar. För det första: "Vilken betydelse har homosocialitet för det urval valberedningar gör under partiets nomineringsprocesser till direkt respektive indirekt valda uppdrag?" För det andra: "Vilken betydelse har kontaktkapital för det urval valberedningar gör under partiets nomineringsarbete till direkt respektive indirekt valda uppdrag?" (s. 11).

Med vissa förbehåll besvaras frågeställningarna positivt. Det vill säga, att både homosocialitet och kontaktkapital har betydelse i partiernas nomineringsprocesser. Dessa två huvudbegrepp hålls analytiskt åtskilda, men antas växelverka med varandra (s. 38), en växelverkan som dock inte är helt ömsesidig. Snarare menar Widenstjerna att den huvudsakliga orsaksordningen går från homosocialitet, via kontaktkapital, till nominering. En central slutsats i avhandlingen är att "homosocialitet bidrar till bildandet av kontaktkapital genom att personer genom upplevelser av likhet söker sig till och skapar kontakt med personer som uppfattas lika. Kontakter som ofta har en central betydelse för vilka personer som kommer att bli nominerade till politiska uppdrag inom partier" (s. 189, se även s. 173).

Bakom denna slutsats döljer sig dock viktiga och intressanta nyanser. Till exempel skiljer sig valberedningarnas arbete väsentligt mellan förvalsprocessen, där listor till allmänna val fastställs, och eftervalsprocessen där representanter utses i region- och kommunstyrelse, nämnder och styrelser. Det är också i eftervalsprocessen som valberedningarnas makt är störst, eftersom beslut fattade i förvalsprocessen kan påverkas av medlemsbaserade nomineringsprocesser som provval och, i ett senare skede, personvalssystemet. Flera av de intervjuade valberedarna ger dessutom uttryck för att platser i fullmäktige har relativt låg prestige eftersom de viktiga besluten fattas i region/kommunstyrelsen och de tyngre nämnderna. Som en av moderat valberedare formulerar det: "Fullmäktige, ja det måste ju vara för formens skull men annars är det värdelöst" (s. 107). Även en miljöpartist ger uttryck för ett liknande synsätt (s. 75), men man undrar ändå om det är lika utbrett i partier som saknar representation i kommunstyrelse och därmed blir hänvisade till fullmäktige som sin huvudsakliga plattform.

De många intervjuцитaten är en av avhandlingens stora förtjänster. De sammanlagt 143 citaten ger just den "Real Story-dimension" som inte står att finna i stadgar och formella dokument. Citaten fungerar väl som underbyggnad till de empiriska slutsatserna, och ger liv åt framställningen. De intervjuade valberedarna är i stort sett genomgående insiktsfulla och reflekterande, och den uppmärksamme läsaren bjuds på flera små pärlor. Till exempel sammanfattar en, uppenbarligen luttrad, moderat valberedare nomineringsprocessen med orden: "människors sämsta sidor kan jag väl säga kommer fram i krig, skilsmässor och i nomineringstider, så är det" (s. 80). En socialdemokrat menar, kanske inte enbart på skämt, att en viss sållning bland inkomna nomineringsförslag ibland kan vara nödvändig: "Ja kommer rekommendationen från ett stolpskott så." (s. 137).

När man läser dessa och andra citat finner man ibland en känsla av att vissa vanliga, ibland näst intill axiomatiska, utgångspunkter i partiforskningen på sin höjd får begränsat stöd. Röstmaximering, till exempel, tycks ha en viss betydelse under förvalsprocessen, men då framför allt i samband med utformande av riksdagslistor. Inte ens där verkar det alltid spela en avgörande roll. Det valberedarna vill ha är inte i första hand attraktiva personer som kan dra extra röster, även om det givetvis också är en fördel. Men minst lika viktigt är personer med rätt kompetens, eller villighet och förmåga att utveckla den kompetens som krävs, för att fungera i det kommunala och regionala vardagsarbetet. Till exempel betonas av en socialdemokrat vikten av att "på tyngre poster ha grundläggande kunskaper i ekonomi. Det är jätteviktigt du kunna läsa resultat och balansräkning, du får en halvårsrapport och måste kunna förstå den. Det är det inte många som gör" (s. 96).

Man kan fundera över om detta citat är ett uttryck för homosocialitet, eller helt enkelt en krass syn på vad som krävs för att kunna utföra ett bra jobb

i den kommunala verksamheten – tolkningarna är givetvis inte ömsesidigt uteslutande. Men homosocialitet och röstmaximering kan stå i motsättning till varandra på olika sätt. Om man utgår ifrån att valberedningarna i hög utsträckning består av män (av de 32 intervjupersonerna är 20 manliga, s. 210) i den övre medelåldern, är homosocialitet snarast en nackdel om man vill presentera väljarna med en allsidig sammansättning kandidater. Men sökande efter kandidater som kan dra väljare tycks inte ha hög prioritet. Vad man kan se tecken på är riskminimering, att undvika personer med ett problematiskt förflutet, eller bristande social kompetens. Som en socialdemokrat uttrycker det: “som offentlig person kan man inte gå på krogen och suppa sig redlös och man kan inte uppträda otrevligt mot människor utan man måste lyssna på alla och ta till sig och även om man inte delar uppfattning måste man uppträda korrekt helt enkelt” (s. 87).

En annan aspekt på relationen mellan homosocialitet och röstmaximering är att valberedarna ibland kan använda det senare som en förevändning för att premiера det förra. Det gäller framför allt potentiellt valbara platser på riksdagslistorna, där ibland valberedare med hänvisning till röstpotential kan motivera avvikelser från vad som framkommit i provval eller andra medlemsbaserade nomineringsprocesser. Här gör Widenstjerna reflektionen att sådana röstmaximeringsargument kan vara ett medel för valberedarna att gynna kandidater som liknar dem själva (s. 153f). Även om det inte sägs rätt ut, så tycks coola väljarmagneter inte behöva göra sig några större besvär.

En av utgångspunkterna i avhandlingen är att valberedningarnas arbete består av selektering snarare än rekrytering. Det vill säga att det finns fler villiga kandidater än det finns lediga uppdrag. Det förvånar en aning, eftersom det rimligtvis är en ganska bred flora av poster som skall besättas, åtminstone i eftervalsprocessen. Framför allt i större kommuner, som kan ha ganska många nämnder och styrelser, är det inte säkert att alla uppdrag är lika lättbesatta. Givetvis är det så att selektering till eftertraktade uppdrag är en central del av valberedningarnas arbete, och att problematiken om hur och varför vilka väljs före andra upplevs som viktig av de intervjuade valberedarna. Som utomstående undrar man ändå ibland om det verkligen förmedlar den fullständiga bilden i en tid när avhopp från kommunala uppdrag håller på att bli ett demokratiskt problem (Erlingsson & Öhrvall 2017).

Ett relaterat problem är partiernas medlemsantal. Med hänvisning till SOM-data antas att den nedåtgående trenden i partimedlemskap avstannat, vilket gör att partierna har ganska god tillgång på möjliga kandidater (s. 25). Partiernas egna medlemssiffror ger dock en delvis annan bild. Även om den mest drastiska medlemsminskningen ägde rum under 90- och 00-talen har den inte avstannat helt. År 2017 hade de åtta största rikspartierna sammanlagt 266 267 medlemmar, jämfört med 290 757 år 2010, vilket innebär en nedgång med drygt 24 000 medlemmar (Falk 2018: 342f).

Det innebär dels att den totala partimedlemspoolen börjar bli oroväckande liten för att tillgodose det totala behovet av förtroendevalda. Dessutom säger siffror på riksnivå inte mycket om situationen i Västernorrland. Även om exakta medlemstal på kommunnivå ibland kan vara svåra att få fram hade analysen vunnit på mer bakgrundsinformation om de studerade partiernas medlemsunderlag, i Västernorrland som helhet såväl som i de undersökta kommunerna. Det finns goda skäl att anta att rikspartiernas kommunala organisationer på många håll kan ha problem med att besätta alla kommunala poster de har möjlighet till, och i vissa mindre kommuner behöver det inte nödvändigtvis enbart gälla de medlemssvagaste partierna. En intervjuad miljöpartist nämner på ett ställe att hans parti hade 14 medlemmar i hemkommunen (s. 72). Så låga medlemstal får konsekvenser för den formella nomineringsprocessen, så till vida att den genomförs på ett vanligt medlemsmöte, men det är inte orimligt att anta att det även inverkar på själva urvalet av kandidater. En annan valberedare från Miljöpartiet säger, måhända med en suck, att problemet är "att hitta någon som vill engagera sig i politiken" (s. 75). Medlemsbasen tycks alltså ha betydelse åtminstone i visa fall, och mer information om partiernas lokala medlemssituation hade kunnat ge ökad tyngd åt analysen.

En av slutsatserna i avhandlingen är att partiernas medlemsstyrka inverkar på nomineringsprocessen. Fler medlemmar ökar förutsättningarna för medlemsinflytande eller, omvänt, ger valberedningarna minskat handlingsutrymme (s. 162). Å andra sidan ägnar sig partier med tunnare medlemsunderlag oftare åt headhunting, det vill säga rekrytering av tänkbara uppdragsinnehavare bland personer med begränsad tidigare partipolitisk erfarenhet (s. 162f). Detta är mycket intressanta iakttagelser, som i sig utgör bidrag till partiforskningen, men de hade vunnit i precision om de understötts av mer detaljerade uppgifter om partiernas lokala och regionala medlemsstyrka.

Det finns också andra skillnader mellan partierna. Till exempel skiljer Moderaterna ut sig genom att tilldela fullmäktigegrupper och kommunala partistyrrelser den avgörande rollen i eftervalsprocessen (s. 162). Ändå är avhandlingens huvudresultat att skillnader mellan partierna är små, både när det gäller homsocialitet och kontaktkapital. Angående det förstnämnda fastslås att "Några skillnader beroende på parti, ideologisk grund, stadgeform eller partikultur har inte återfunnits" (s. 129). När det gäller kontaktkapital framträder skillnader mellan olika sorters uppdrag och nivåer, men det har inte "gått att påvisa några variationer beroende på parti, ideologi, stadgeform eller partikultur" (s. 150).

Här kan man göra två, delvis motsägelsefulla, reflektioner. Den ena är att de partiskillnader som trots allt påvisas tyder på att slutsatsen att skillnader i partikultur inte har någon påvisbar effekt kanske är något förhastad. Det är lite svårt att se hur antalet medlemmar kan ha en egen effekt, helt oberoende av andra organisatoriska och "partikulturella" faktorer. Den andra reflektionen är att om slutsatsen om små eller inga partiskillnader verkligen håller, så är det

ett mycket intressant, till och med uppseendeväckande, resultat. Därför hade man gärna sett en mer omfattande diskussion om observationen att varken partikultur, stadgeform, eller ideologi har någon avgörande inverkan på lokala och regionala partiers nomineringsprocess. Denna slutsats hade med fördel kunnat ställas emot till exempel Barrling Hermanssons forskning, som ju visar på väsentliga kontraster mellan partierna. Beror de olika resultaten på att Widenstjerna studerar regionala och kommunala partinivåer, medan Barrling Hermanssons forskning bygger på observationer i riksdagsgrupperna? Med andra ord, att skillnaderna mellan olika partier är mindre på lokal nivå än på riksnivå? Givetvis är det inte rimligt att begära slutgiltiga svar på den typen av frågor, men en viss diskussion hade varit av intresse.

Det finns andra kritikpunkter. En kontextualisering av den politiska och sociala strukturen i Västernorrland hade kunnat ge mer djup åt analysen. Lite mer om faktorer som partiernas styrka i de aktuella kommunerna, lokala politiska stridsfrågor med mera hade också varit en fördel. Det görs i avhandlingen några intressanta iakttagelser om skillnader, ibland gränsande till rivalitet, mellan de två landskap som finns i Västernorrland, det vill säga Medelpad och Ångermanland. En moderat intervjuperson gör en ganska drastisk jämförelse: "Berlinmuren brukar jag skämta, den var låg i jämförelse och det är viktigt att vi tittar på hela regionen som en enhet. Nu har vi två regioner i ett län, det är Ångermanland och Medelpad, det är ingenting att hymla om, så är det bara" (s. 104). Här ser vi ett tecken på att gamla strukturer, som formellt har spelat ut sin roll, fortfarande tycks ha reell betydelse.

En annan punkt är att det slutliga utfallet, sammansättningen av de nominerade kandidaterna, saknas. Det bör kunna gå att mäta graden av homosocialitet med avseende på kön och ålder, bland till exempel kommunfullmäktigekandidater. Lite mer kvantitativa data hade kunnat ge mer tyngd åt resultaten, som det nu är, bygger slutsatserna i hög grad på intervjupersonernas utsagor. Det är inte nödvändigtvis ett problem i sig, och man får absolut en känsla av att de intervjuade valberedarna har varit uppriktiga. Analysen hade ändå vunnit på att intervjumaterialet underbyggts av, och kontrasterats mot, statistik över vilka kandidater som till slut nominerats.

Man kan också fundera över vilken roll urvalet av partier har spelat för resultaten. I sig är det inte orimligt att välja fyra fallstudiepartier, och det gjorda urvalet kan absolut försvaras, men man ställer sig ändå frågan om de generella mönster som Widenstjerna finner i sin analys hade sett likadana ut om fler, eller andra, partier undersökts. Centern och Vänsterpartiet har under hela 2010-talet varit representerade i Västernorrlands samtliga kommuner, och långt ifrån obetydliga i storlek. Inte minst Centern har i en rad av val varit näst största parti i Örnköldsvik. Sverigedemokraterna var när undersökningen genomfördes mindre, men befann sig i en tillväxtprocess och tog mandat i alla Västernorrlands kommuner i 2014 och 2018 års val. Man kan fundera över i

vilken mån Centern med sin folkrörelsetradition, och Sverigedemokraterna med sin identitet som anti-etablissemangsparti, hade passat in i de mönster som återfinns i de undersökta partierna.

En ytterligare reflektion är hur Widenstjernas resultat förhåller sig till vad vi i övrigt vet om intern partidemokrati. De intervjuade valberedarna framstår, å ena sidan, som insiktsfulla och reflekterande personer med partiets, kommunens och regionens bästa för ögonen. Samtidigt får man en känsla av att de är självständiga, ibland på gränsen till självsvåldiga, med en fast tro på sin egen omdömesförmåga. Även om det, återigen, inte sägs rätt ut infinner sig ibland en känsla av att för mycket medlemsinflytande mest upplevs som ett störningsmoment i deras arbete. Och, kan man fundera, med sin ofta omfattande erfarenhet har de inte nödvändigtvis fel. Här kan skönjas ett intressant spänningsfält mellan partiintern demokrati, samhällelig demokrati och partistrategier, som förtjänar att utvecklas vidare.

För att sammanfatta finns det kritikpunkter, men de positiva intrycken överväger med råge. Att utnyttja teorier som tidigare i hög grad applicerats på forskning om kön och politik är ett intressant och innovativt grepp. Det är i sig välgörande att se hur huvudbegreppen homosocialitet och kontaktkapital fungerar på ett undersökningsmaterial som inte primärt syftar till att belysa könsdimensionen. Inte minst är kopplingen de två huvudbegreppen emellan ett värdefullt bidrag till partiforskningen.

Empiriskt bidrar avhandlingen med ny kunskap om hur våra partier fungerar internt och, inte minst, på nivåer under den nationella. Även om *The Official Story* får stå något tillbaka, får sig läsaren till livs en rejäl dos av *The Real Story*. Och det är välkommet. Vi ser hur partiernas valberedare resonerar, vad de vill prioritera och vad de vill undvika. Vi lär oss mycket nytt om de svenska partierna, kunskap som har relevans en bra bit bortom Västernorrland.

Widenstjernas forskningsinsats är alltså värd all respekt. Det är något av en pionjärgärning att ha djupintervjuat valberedare i fyra västernorrländska partier, och man hoppas att den leder till fortsatt forskning inom samma område, både i Västernorrland och i andra delar av Sverige. Inte minst hoppas man att Thomas Widenstjerna själv, med den kompetens han besitter, kommer att medverka i den processen. *The Real Story* är långt ifrån färdigberättad, och vi vill gärna se fortsättningen.

Bibliografi

- Barrling Hermansson, Katarina, 2004. *Partikulturer: Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag*. Uppsala: Acta Universitatis Uppsaliensis, 159.
- Erlingsson, Gissur, & Öhrvall, Richard, 2017. *Fullmäktigeledamoten och mandatperioden*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

- Falk, Elisabeth, 2018. "Appendix", s. 329-265 i Barrling, Katarina & Holmberg, Sören (red.), *Demokratins framtid*. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 1992. "Introduction: The Cross-National Study of Party Organizations", s. 1-20 i Katz, Richard S. & Mair, Peter (red.), *Party Organizations. A Data Handbook*. London: Sage.
- Madestam, Jenny, 2009. *En kompispappa och en ytlig djuping. Partieliters ambivalenta partiledarideal*. Stockholm: Stockholm Studies in Politics, 132.
- Madestam, Jenny, 2014. *Hur blir man vald? Om ledarskiften i tre svenska partier*. Stockholm: Liber.
- Niklasson, Birgitta, 2005. *Contact Capital in Political Careers, Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees*. Göteborg: Statsvetenskapliga Institutionen. Göteborg Studies in politics, 96.
- Teorell, Jan, 1998. *Demokrati eller fätalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer*. Uppsala: Acta Universitatis Uppsaliensis, 129.

Prenumerera på Statsvetenskaplig tidskrift!
www.statsvetenskapligtidskrift.org